

POLISH ACADEMY OF SCIENCES - COMMITTEE OF MATERIALS SCIENCE
SILESIA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY OF GLIWICE
INSTITUTE OF ENGINEERING MATERIALS AND BIOMATERIALS
ASSOCIATION OF ALUMNI OF SILESIA UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

Conference
Proceedings

12th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

ACHIEVEMENTS IN MECHANICAL & MATERIALS ENGINEERING

Struktura i własności materiałów ceramicznych na bazie tlenkowej ceramiki mieszanej Al_2O_3+TiC z cienkimi powłokami naniesionymi w procesie PVD*

L.A. Dobrzański^a, J. Mikuła^a, D. Pakuła^a, A. Kříž^b

^aDivision of Materials Processing Technology and Computer Techniques in Materials Science, Institute of Engineering Materials and Biomaterials, Silesian University of Technology
ul. Konarskiego 18a, 44-100 Gliwice, Poland

^bFaculty of Mechanical Engineering, University of West Bohemia
Univerzitni 22, 306 14 Pilzen, Czech Republic

W pracy porównano strukturę i własności powłok typu TiN, TiAlN, TiN+TiAlSiN+TiN, oraz TiN+TiAlSiN+AlSiTiN uzyskanych w procesie katodowego odparowania łukowego na płytkach skrawających z ceramiki tlenkowej Al_2O_3+TiC . Przedstawiono wyniki badań na skaningowym mikroskopie elektronowym oraz składu chemicznego, jak i wyniki badań własności mechanicznych i skrawnych.

1. WPROWADZENIE

Od własności materiałów narzędziowych zależy zarówno jakość wykonania obrabianego przedmiotu, jak również wydajność procesu obróbki. Wymagania stawiane materiałom stosowanym na narzędzia skrawające stają się wraz z rozwojem przemysłu coraz wyższe i coraz częściej inżynierowie projektujący nowe narzędzia skrawające sięgają po materiały ceramiczne, charakteryzujące się dużą twardością, dużą wytrzymałością mechaniczną w temperaturze otoczenia, jak również w wysokiej temperaturze oraz małą ścieralnością. Wśród ceramicznych materiałów narzędziowych szybkie tempo rozwoju osiągają w ostatnich latach materiały na bazie Al_2O_3 a szczególnie tlenkowa ceramika mieszana Al_2O_3+TiC [1-4]. W przypadku tej odmiany ceramiki właściwości wytrzymałościowe zależą głównie od metod wytwarzania takich jak: spiekanie swobodne w atmosferach nieutleniających, spiekanie pod ciśnieniem, izostatyczne prasowanie na gorąco (HIP). W zależności od wyboru metody otrzymywania ceramiki czarnej zmieniają się przede wszystkim ziarnistość i dogęszczenie spieku. Udział TiC w ceramice tlenkowej ma negatywny wpływ na strukturę materiału, gdyż powoduje rozrost ziarna. Aby temu zapobiec stosuje się kosztowne spiekanie pod ciśnieniem lub HIP. Węgiel tytanu wprowadza się w udziale 30-40% objętości spieku. Powoduje on zwiększenie twardości, ciągliwości i odporności na ścieranie oraz zużycie [1-4].

Narzędzia ceramiczne wytworzone z udziałem węgla tytanu, podobnie jak ceramika szara, charakteryzują się dużą przewodnością cieplną i małą rozszerzalnością, dzięki czemu można zwiększyć wydajność obróbki skrawaniem poprzez użycie cieczy chłodzących.

---

* Autorzy uczestniczą w realizacji projektu CEEPUS No PL-013/02-03 kierowanego przez Prof. L.A. Dobrzańskiego

Narzędzia wykonane ze spieków ceramiki czarnej znajdują głównie w obróbce skrawaniem i frezowaniem materiałów wysokostopowych, lanych i utwardzonych. Tlenkowa ceramika mieszana charakteryzuje się jednak dużą kruchością a węgiel tytanu w temperaturach powyżej 1070K ma skłonność do utleniania, a więc ogranicza w ten sposób stosowanie ceramiki mieszanej w przypadku wysokich prędkości skrawania. Prowadzone są obecnie badania nad możliwością wyeliminowania tych wad głównie poprzez pokrywanie ostrzy twardymi i odpornymi na zużycie warstwami w procesach PVD [2-4].

2. PRZEBIEG BADAŃ

Badania wykonano na płytkach wielostrzowych wykonanych z tlenkowej ceramiki mieszanej Al_2O_3+TiC pokrytych jedno i wielowarstwowymi, wieloskładnikowymi powłokami, typu TiN, TiAlN, TiN+TiAlSiN+TiN oraz TiN+TiAlSiN+AlSiTiN, uzyskanymi w procesie katodowego odparowania łukowego. Charakterystykę badanych płytek przedstawiono w tabelicy 1.

Tablica 1

Charakterystyka badanej ceramiki tlenkowej Al_2O_3+TiC pokrytej w procesie PVD

Rodzaj podłoża	Powłoka	Grubość powłoki [μm]
ceramika tlenkowa Al_2O_3+TiC	TiN	2,55
	TiAlN	2,8
	TiN+TiAlSiN+TiN	2,7
	TiN+TiAlSiN+AlSiTiN	2,0

Badań morfologii powierzchni, struktury oraz składu chemicznego wytworzonych powłok dokonano w elektronowym mikroskopie skaningowym DSM 940 firmy OPTON o napięciu przyspieszającym 15 kV, wyposażonym w spektrometr energii rozproszonego promieniowania rentgenowskiego EDS.

Badania przyczepności powłok na badanych płytkach wielostrzowych dokonano metodą zarysowania (scratch test) na urządzeniu REVETEST firmy CSEM. Badania wykonano przy zakresie siły nacisku 0-100 N, szybkości wzrastającej siły nacisku 100 N/min., prędkości przesuwu penetratora 10 mm/min.

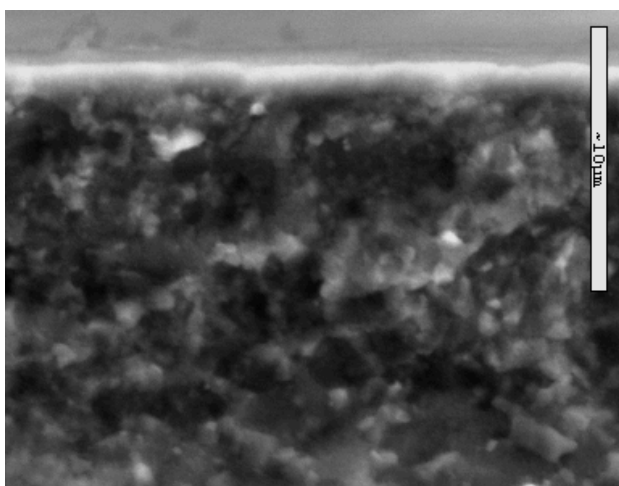
Grubość powłok określono na podstawie pomiarów zagłębienia utworzonego w trakcie „kalotestu” a parametr chropowatości R_a powierzchni bez powłok oraz pokrytych powłokami określono na profilometrze Surftec 3+ firmy RankTaylor Hobson przy długości pomiarowej $l = 0,25$ mm i dokładności pomiaru 0,01 μm .

Własności skrawne badanych materiałów oceniono na podstawie testu ciągłego skrawania żeliwa szarego o twardości 550 HV przy prędkości skrawania $v_c=50$ m/min, głębokości skrawania $a=2$ mm i posuwie $f=0,2$ mm/obrót. Badania topografii zużytej powierzchni narzędzia przeprowadzono na mikroskopie konfokalnym LSM 5 Pascal firmy ZEISS z komputerową stacją roboczą wyposażoną w oprogramowanie LSM Image VisArt.

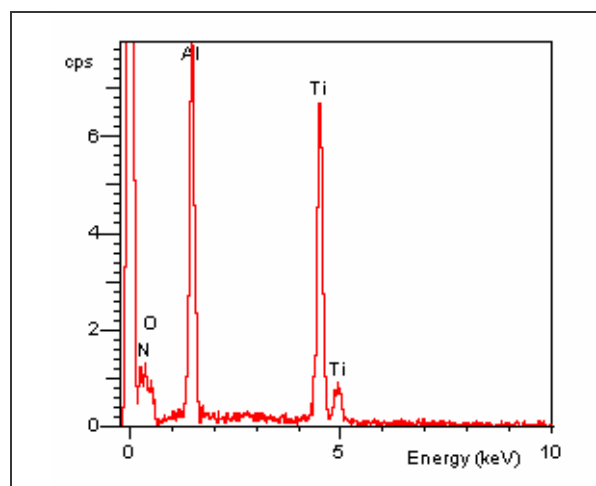
3. OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ

W wyniku obserwacji przelomów wykonanej w elektronowym mikroskopie skaningowym stwierdzono, że powłoki TiN, TiAlN, TiN+TiAlSiN+TiN oraz TiN+TiAlSiN+AlSiTiN

naniesiono równomiernie na podłoże z tlenkowej ceramiki mieszanej $\text{Al}_2\text{O}_3+\text{TiC}$. Powłoki te charakteryzują się zwartą budową bez widocznych pęknięć oraz szczelnym przyleganiem do podłoża. (rys. 1). Badania składu chemicznego powłoki przy pomocy spektrometru EDS potwierdzają obecność tytanu oraz azotu w powłoce TiN, tytanu, azotu i aluminium w powłoce TiAlN oraz tytanu, azotu, aluminium i krzemu w badanych powłokach TiN+TiAlSiN+TiN i TiN+TiAlSiN+AlSiTiN (rys.2).

Rys. 1. Powierzchnia przełomu powłoki TiAlN naniesionej na podłoże z tlenkowej ceramiki mieszanej $\text{Al}_2\text{O}_3+\text{TiC}$.

Rys. 2. Energodispersyjne widmo rentgenowskie z mikroobszaru powierzchni powłoki TiAlN

Na podstawie badań przyczepności powłok do podłoża wykonanych metodą zarysowania „scratch test”, stwierdzono, że obciążenie krytyczne L_c dla badanych powłok naniesionych na podłoże z ceramiki tlenkowej $\text{Al}_2\text{O}_3+\text{TiC}$ metodą PVD wynosi od 25N w przypadku powłoki TiN+TiAlSiN+TiN do ponad 100N w przypadku powłoki TiAlN, gdzie w zakresie siły nacisku 0-100 N nie stwierdzono zniszczenia powłoki (tablica 2).

Chropowatość badanych powłok wzrasta w porównaniu do materiału podłoża i zawiera się w przedziale od 0,21 do 0,37 μm . Wyjątkiem jest powłoka TiAlN, której naniesienie na ceramikę tlenkową $\text{Al}_2\text{O}_3+\text{TiC}$ nie powoduje wzrostu chropowatości powierzchni (tablica 2).

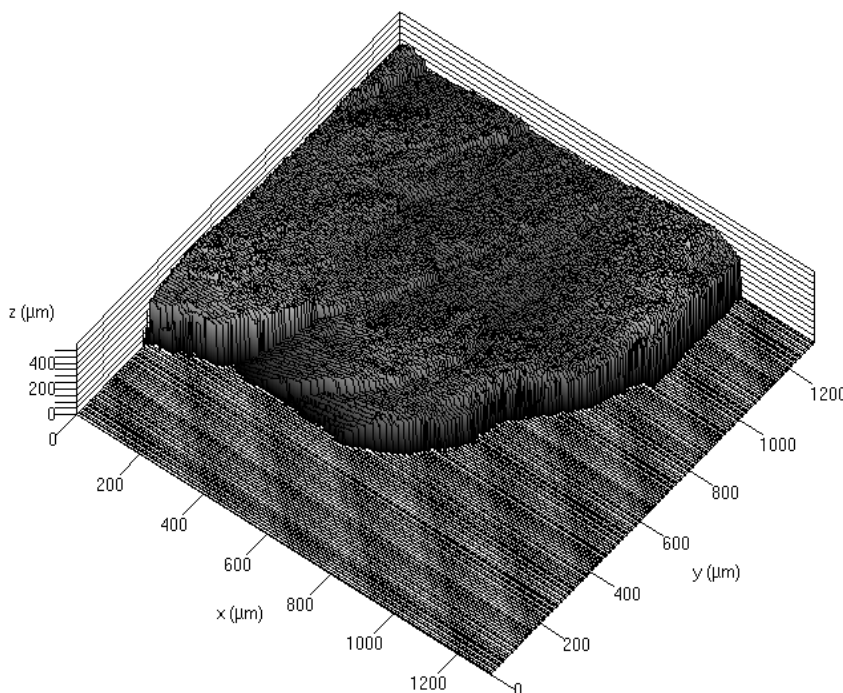
Tablica 2

Własności mechaniczne powłok naniesionych na podłoże z ceramiki tlenkowej $\text{Al}_2\text{O}_3+\text{TiC}$

Rodzaj podłoża	Powłoka	Chropowatość R_a , μm	Obciążenie krytyczne L_c , N
ceramika tlenkowa $\text{Al}_2\text{O}_3+\text{TiC}$	-	0,07	-
	TiN	0,21	76
	TiAlN	0,07	>100
	TiN+TiAlSiN+TiN	0,37	25
	TiN+TiAlSiN+AlSiTiN	0,24	77

W wyniku wykonanych badań własności skrawnych stwierdzono znaczny wzrost trwałości ostrza w przypadku zastosowania powłok PVD. Narzędzie niepokryte poddane testom ciągłego skrawania ulega każdorazowo zniszczeniu między 10-tą a 13-tą minutą pracy poprzez płátowe wykruszenie ostrza (rys. 3), natomiast zastosowanie powłok PVD pozwala

uzyskać wzrost trwałości ostrza do ponad 25 min ciągłego skrawania żeliwa szarego o twardości 550 HV przy prędkości skrawania $v_c=50$ m/min, głębokości skrawania $a=2$ mm i posuwie $f=0,2$ mm/obrót.

4. PODSUMOWANIE

Na podstawie przeprowadzonych badań metalograficznych, stwierdzono, że powłoki równomiernie nałożono i że ściśle przylegają do podłoża. Wyniki analizy składu chemicznego – EDS potwierdzają obecność zarówno tytanu, aluminium, krzemu jak i azotu w odpowiednich badanych powłokach. Naniesione powłoki charakteryzują się dobrą przyczepnością do podłoża a wartość obciążenia

krytycznego L_c w przypadku powłoki TiAlN przekracza 100 N. Stwierdzono, że naniesienie powłoki TiAlN na podłożę z ceramiki tlenkowej Al_2O_3+TiC nie powoduje wzrostu chropowatości powierzchni płytki. Na podstawie przeprowadzonych prób ciągłego skrawania stwierdzono znaczne wydłużenie trwałości narzędzi z naniesionymi powłokami w procesie PVD w porównaniu z ulegającymi kruchemu pękaniu próbkami z ceramiki niepokrytej.

PODZIĘKOWANIE

Część badań wykonano w ramach projektu COAT-CUT realizowanego w ramach bilateralnej, polsko-słoweńskiej umowy o współpracę współkierowanego przez prof. L.A. Dobrzańskiego i prof. J. Kopača.

BIBLIOGRAFIA

1. L.A. Dobrzański: Podstawy nauki o materiałach i metaloznawstwo. Materiały inżynierskie z podstawami projektowania materiałowego, WNT, Warszawa, 2002.
2. M. Wysiecki, Nowoczesne materiały narzędziowe, WNT, Warszawa, 1997.
3. Noyes/William A. Publishing Ceramic Cutting Tools, Edited by Whitney, E.D., 1994.
4. Mikuła J., Dobrzański L.A.: „Własności materiałów ceramicznych na bazie Al_2O_3 z naniesionymi cienkimi powłokami w procesach PVD”, XXXI Szkoła Inżynierii Materiałowej, Kraków-Krynica 2003, s.515-518.